

Asia: VN/26422/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta (säilöönotto ja maahantulokielto)

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Diakonissalaitos kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi ulkomaalaislain muuttamisesta säilöönottoon ja maahantulokieltoon liittyen.

Diakonissalaitos on yleishyödyllinen säätiökonserni, joka rakentaa oikeudenmukaisempaa yhteiskuntaa. 157-vuotias säätiö tarjoaa yhdessä yhteiskunnallisen yrityksen Rinnekodit kanssa vaikuttavia sosiaali- ja terveystalvveluja erityistä tukea tarvitseville ihmisille. Toiminnasta saadulla tuotolla tuemme kaikkein haavoittuvammassa asemassa olevia yleishyödyllisen työmme kautta.

Yleistä

Kokonaisuutena katsomme, että ulkomaalaislakiin tehtävän säilöönottoa ja maahantulokieltoa koskevan sääntelyn muuttaminen on erittäin huolestuttavaa. Käytännössä lakia sovelletaan viranomaisten taholta jo nyt kirjavasti, joten heidän toimivaltansa laajentaminen edelleen on ongelmallista. Katsomme, että kiireellä tehdyissä muutoksissa ei ole otettu riittävän kattavasti huomioon lain muutoksen kohteina olevien ihmisten erilaisia tilanteita.

Hallituksen esityksessä myönnetään, että ulkomaalaislakia uudistetaan samanaikaisesti useilla lakihankkeilla. Muutosten yhteisvaikutuksia ja niiden mahdollisia vaikutusketjuja on siis tässä vaiheessa hyvin vaikeaa tunnistaa. Esityksessä todetaan myös, että myöhemmin voidaan havaita sellaisia muutosten kumuloituvia yhteisvaikutuksia, joita esitystä valmistellessa ei osata ennakoida tai joita ei valmistelun samanaikaisuuden vuoksi kyetä havaitsemaan.

Kokonaisvaikutusten ohella lakimuutoksia tulee Diakonissalaitoksen mielestä tarkastella muun muassa oleskelustatuksen, paluun ajatusten ja yleisen turvallisuuden, kustannusten sekä lapsivaikutusten näkökulmista.

Lakimuutosten perustelut sekä muutosten aiheuttamat kokonaisvaikutukset

Lakimuutosten perusteluissa mainitaan Suomen turvapaikkamenettely vetovoimatekijänä, joka houkuttelee maahan perusteettomia hakijoita. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan esitetä, mihin tämä näkemys todellisuudessa perustuu. Onko tilannetta avaavista kielteisistä päätöksistä koottu sellaista tutkimuksellista dataa, jolla edellä esitetty väittämä voidaan todistaa? Diakonissalaitoksella havaintomme on, että jokainen vuosien 2018–2023 aikana maahantulijoiden toimintoihimme yhteyttä ottanut turvapaikanhakijataustainen henkilö on kokenut kotimaassaan sellaista henkeen tai terveyteen kohdistunutta uhkaa, jonka vuoksi hänen on täytynyt lähteä etsimään turvaa toisesta maasta. Se ettei Maahanmuuttovirasto ole tätä uhkaa pystynyt todentamaan, ja siten myöntämään hakijalle kansainvälistä suojelua, ei tarkoita aina sitä, ettei sitä todellisuudessa olisi tapahtunut.

Diakonissalaitoksella on työskennelty pitkään ulkomaalaislakien kohteina ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten parissa. Kokemuksiimme perustuen voimmekin todeta lakimuutosten kokonaisvaikutusten olevan epäinhimillisiä ja kohtuuttomia. Ihmiset, jotka ovat eri syistä joutuneet sellaiseen tilanteeseen, että heidän oleskelustatuksensa on epätyypillinen, ajetaan ahtaalle ja kärsimään tavalla, johon emme ole yhteiskunnassamme aiemmin varautuneet.

Hallituksen esityksessä todetaan, että muutoksilla olisi myönteisiä vaikutuksia lasten asemaan. Diakonissalaitoksella katsomme asian olevan tältäkin osin päinvastainen. Vaikka lapsia on tähän mennessä otettu suhteellisen harvoin säilöön, voi pidennetyllä säilöönottoajalla olla laajoja traumatisoivia vaikutuksia lapsen elämään. Näin siitä huolimatta, että lapsi ei itse ole säilössä, mutta hänen vanhempansa on.

Vaikutukset kohdistuminen ilman laillista oleskeluoikeutta oleviin

Hallituksen esityksessä myönnetään, että esitetyt muutokset kohdistuvat pääosin vaiheeseen, jossa ulkomaalainen oleskelee Suomessa ilman laillista oleskeluoikeutta ja häntä ollaan poistamassa maasta. Tähän lisäyksenä myönnetään, että muissa lakimuutosesityksissä ehdotetut muutokset tulevat lisäämään näiden henkilöiden määrää. Me Diakonissalaitoksella voimme allekirjoittaa tämän tosiasian.

Tässä yhteydessä viittaamme muihin lakimuutosesityksiin, kuten oleskeluluvan kaistanvaihdon kieltämiseen tai toimeentuloedellytysten kiristämiseen, jotka voimaan tullessaan tulevat todennäköisesti lisäämään paperittomien henkilöiden määrää, lisäämään byrokratiaa ja viranomaistyötä sekä heikentämään työllisyysastetta. Oleskelulupaa toisella perusteella hakevat, kuten työn tai opintojen perusteella, ovat usein ihmisiä, jotka ovat olleet Suomessa jo pitkään. He ovat aikaisemmin työskennelleet laillisesti ja integroituneet jo monin tavoin yhteiskuntaan. Heidän työpaikkansa on suurelta osin ollut työvoimapulasta kärsivillä matalapalkka-aloilla.

Kasvava säilöönoton uhka saa ihmiset katoamaan yhä syvemmillä piiloon. Samalla riski varjoyhteiskunnan laajenemisesta vahvistuu (mm. laiton asuminen ja työteko).

Paluu ja turvallisuus

Toisin kuin hallituksen esityksessä arvioidaan, me Diakonissalaitoksella katsomme, että kansallinen turvallisuus ja yhteiskunnallinen turvallisuuden tunne ei tule parantumaan tiukentamalla lain kohteena olevien ihmisten olosuhteita. Myöskään esityksessä mainittu vapaaehtoisen paluun ohjelma ei houkuttele ihmisiä poistumaan maasta. Tästä on kokemusta jo muun muassa siltä osin, ettei kuluvan vuoden alussa voimaan tullut vapaaehtoisen paluun porrastettu, ja rahallista houkutinta sisältänyt, ohjelmakaan ole kiinnostanut tavoittamiamme kohderyhmään kuuluvia henkilöitä. Monet heistä ovat näkemyksemme mukaan valmiita ajautumaan entistäkin epätoivoisimpiin tekoihin voidakseen pysyä Suomessa ja selvitäkseen täällä yhä ahtaammaksi ajetuissa olosuhteissa. On tärkeää muistaa, että ehkä jo pitkäänkin Suomessa oleskelleille ihmisille on muodostunut monia siteitä kuten perhe ja muut tärkeät ihmissuhteet, työpaikka, jotka painavat tulevaisuutta koskevissa päätöksissä. Toisaalta siteet kotimaahan tai lähtömaahan ovat usein katkenneet, eikä Suomeen tulleilla ole paikkaa, mihin palata.

Yleisen turvallisuuden ja rauhattomuuden osalta toteamme, että hallituksen näkemykset ulkomaalaislain kiristysten vaikutuksista ovat pitkälti vastakkaisia omien käytännön kokemuksiin perustuvien näkemysten kanssa. Pelkäämme, että epävarmuuden ja entistä haastavampien olosuhteiden tuoma turvattomuus ja rauhattomuus kohderyhmän keskuudessa tulee lisääntymään. Tästä aiheutuu riskiä myös yleiseen turvallisuustilanteeseen yhteiskunnassa.

Kustannuksista

Tämän kertaiseen hallituksen esitykseen liittyen kysymme jälleen: miksei useiden, kiireellisellä aikataululla tehtyjen, lakimuutosten kokonaisvaikutusten arviointia ole tehty huolellisesti, eikä näin ollen myöskään niihin sisältyvää taloudellisten vaikutusten arviointia? Säilöönottopaikat ovat jo tässä esityksessäkin olleiden tilastojen mukaisesti keskimäärin kapasiteettiin verrattuna täynnä. Jos säilöönottoa tehostetaan ja säilöäoloajat pitenevät, niin millaiset säilöönoton kokonaiskustannukset tulevat olemaan?

Säilöönoton esitetyn pidennyksen vaikutusta ei voi näkemyksemme mukaan verrata nykytilanteeseen, eikä arvioitu henkilöstömenojen lisäys näin ollen ole relevantti. Toisaalta muissa ulkomaalais- ja kotoutumislain esityksissä vastaavia kulueriä (700 000–800 000 € / vuosi) on käytetty säästöjen perusteina. Herää kysymys, miksi tässä yhteydessä mainitulla kuluerällä ei ole vastaavaa merkitystä?

Tuominen-Hakoila Miinukka
Diakonissalaitos